

כוחות צבאיים בממדים קטנים. הצלחת המהפכנים בתימן להשתלט על המדינה עלולה היתה לערער בצורה חמורה את המשטר הסעודי ובעקבותיו — גם את המשטר בירדן. מגמה זו של החתרנות הנאצרית, להטיל את מרותו על העולם הערבי בדרך חדשה (לאחר פרוק קע"מ) של השתלטות כוחות מהפכניים פרו-מצריים על סעודיה וירדן — אילו יצאה אל הפועל היתה מהווה איום ישיר על מדינת ישראל.

נחונייסוד גיאורביים ודמוגרפיים

סעודיה היא הגדולה בשטחה מבין מדינות ערב, והיא ותימן הן הראשונות מבין מדינות ערב אשר הפכו עצמאיות. אך ביחסים הבין-ערביים מילאה היא תפקיד משני, עקב אופי-היסוד של מדינה זו.

שטחה של סעודיה הוא 1.75 מיליון קמ"ר ועיקרו — מדבר. רק באזורי החוף ובמספר נאות-מדבר פזורות אפשרי עיבוד חקלאי, ובכמה מקומות שם התפתח גם ישוב עירוני. מעולם לא נערך בסעודיה מפקד אוכלוסין, ואומדן האוכלוסיה נע בין 4 ל-7 מיליון. הדעה הרווחת היא כי מספר התושבים הוא כ-6 מיליון. מתוך מספר זה 3-4 מיליון הם נודים. האוכלוסיה העירונית מונה 1 עד 1.6 מיליון נפש, וכן מצויים בה כמיליון וחצי עד 2 מיליון כפריים. סעודיה מורכבת מ-4 מחוזות עיקריים, אשר רק ב-1925 הפכו למדינה אחת, עם גמר השתלטותו של עבד-אל-עזיז אבן סעוד (אביהם של מלך סעוד הנוכחי והנסיך פייצל — המשמש מדי-פעם ממלא-מקומו או ראש-הממשלה) וסילוק יריבו העיקרי, המלך חוסיין ממשפחת השריפים המכאית, מיסוד השושלת המלכותית ההאשמית.

החבל המרכזי הוא רמה המכונה נג'ד, והוא כולל את עיקר שטחה של סעודיה. רובם המכריע של תושביו הנם נודים, המתקיימים בעיקר על גידול גמלים, ובעבר היה נתון בידיהם מסחר-השיירות שבין המפרץ-הפרסי לימ-סוף. באזור זה שוכנת ריאד, בירת סעודיה, המונה 300 אלף תושבים; היא קשורה אל חוף המפרץ-הפרסי במסילת-ברזל באורך של כ-560 ק"מ, שהיא מסילת-הברזל היחידה בסעודיה; לנמל ג'דה שבחוף ימ-סוף מחוברת ריאד על-ידי כביש שאורכו כ-1600 ק"מ (למעשה מהוים מסילה וכביש אלה את קווי-התחבורה היחידים החוצים את סעודיה לרוחבה, מים לים). באזור זה נמצאים נאות מדבר אחדים שבהם אפשריים גידולים חקלאיים, בהן נעשו מאמצים ליישוב בדוים.

החבל השני הוא חג'אז, המשתרע לחוף ימ-סוף. חבל זה מאוכלס ב-1.5 מיליון תושבים לערך, ובו נמצאות שתי הערים הקדושות לאיסלאם, מכה ומדינה, שאליהן מופנים מדי שנה פניהם של מאות אלפי עולי-רגל מוסלמיים מכל קצוות תבל. מכה היא עיר בת 250 אלף תושבים ובמדינה — 50 אלף תושבים. מלבדן יש עוד לציין את ג'דה, המשמשת נמל עיקרי לסעודיה; עיר-מסחר זאת מונה 200 אלף תושבים.

החבל השלישי הנו אל-ח'סא, המשתרע לחוף המפרץ-הפרסי. חבל זה מצטיין במי התהום המרובים שבו ובעבר היה מפורסם בגידול התמרים, שהיוו את הענף העיקרי עליו

פני

המשטר

הסעודי

סרן ש. ד.

ההפיכה בתימן, אשר חוללה את מלחמת האזרחים בין הכוחות הרפובליקניים לבין הכוחות המלוכניים ואשר גררה אחריה את כניסת הכוחות המצריים לתימן להלחם את מלחמתם של הרפובליקנים, הביאה סכנות חדשות לפתחה של סעודיה.

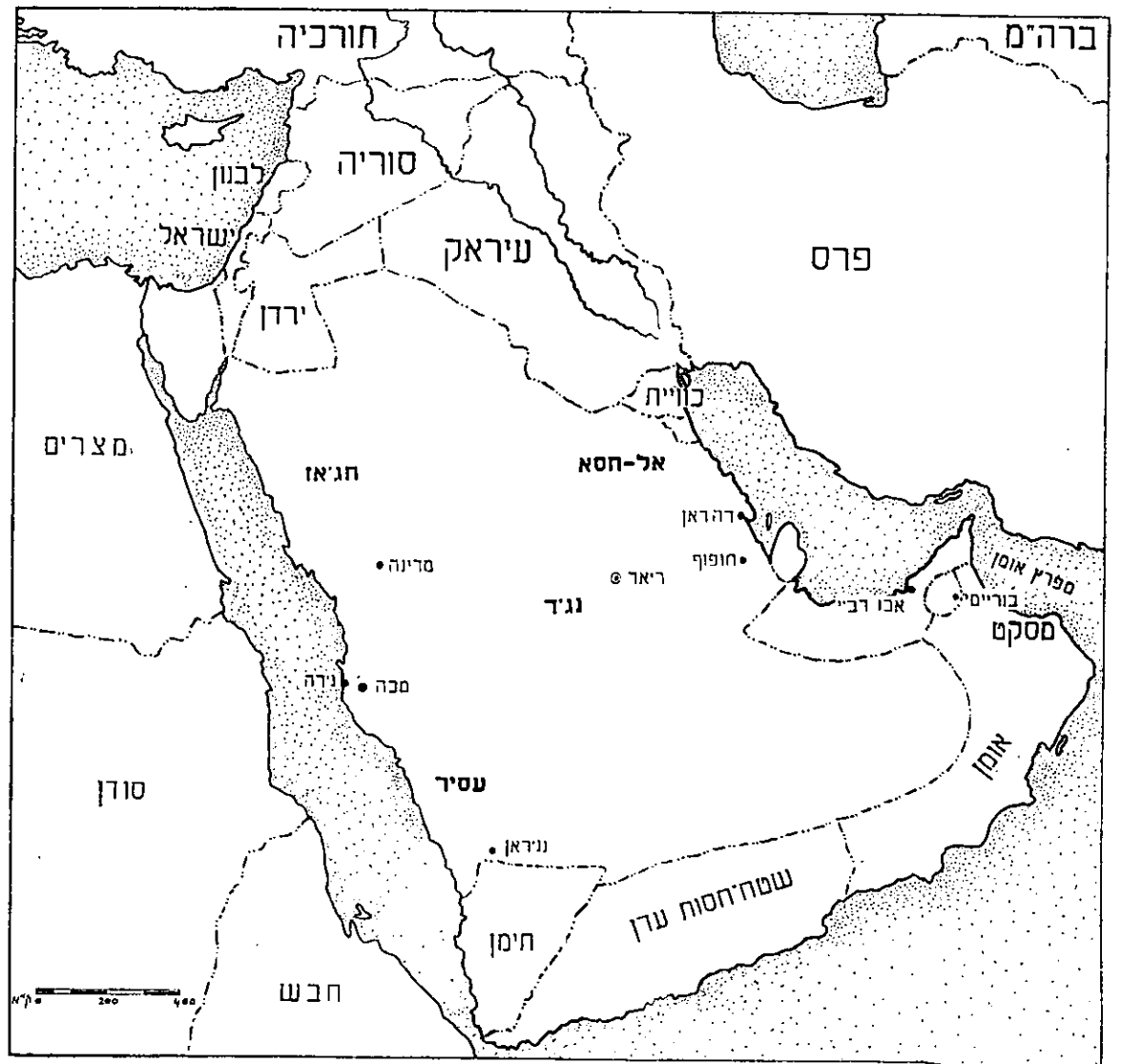
מיגורו של המשטר בתימן, אשר במשטרה ובמבנה אוכלו-סיתה דומה היתה מכה בחינות לסעודיה, עורר חרדה גוברת והולכת בחוגי המשטר הסעודי. משטר זה עשה ועושה כמיטב יכולתו לסייע לכוחות המלוכניים במאבקם. סיוע זה מתבטא בעיקר במשלוח נשק וכסף וכן בשיגור

התפרנסה האוכלוסיה. גילוי הנפט ב־1934 ותחילת הפקתו המסחרית ב־1938 הפכו את החבל, בו מרוכזים כל אוצרות הנפט של סעודיה, לאיזור העשיר ביותר של הממלכה. בשנות הארבעים והחמישים התפתחה בו אוכלוסיה עירונית ניכרת וצצו בו ערי נפט, שהראשית שבהן היא חופף (100 אלף תושבים); גדל בו דור של טכנאים ופועלי־תעשייה סעודיים, נוסף לזרים הרבים המרוכזים בחבל זה. חבל הארץ הרביעי הנו עסיר. איזור זה שוכן בדרום־מערבה של סעודיה וגובל עם צפון־תימן. זהו האיזור החקלאי הטוב ביותר בסעודיה, עקב גשמי הקיץ היורדים בו והאקלים הנוח, שצרוּפם מאפשר גידולי קפה, פרות ודגנים. מאז שנות העשרים והשלושים שימש איזור זה סלע־מחלוקת בין סעודיה לבין תימן והתימנים הכירו סופית בריבונות הסעודית עליו רק ב־1934, לאחר המלחמה הסעודית־תימנית השנייה. מרכזי האוכלוסיה שלו, וביחוד נג'ראן, נזכרים לאחרונה בחדשות כיעדי ההפצצות המצריות.

התפתחות היסטורית

עלייתה של שושלת בית־סעוד באה לאחר מלחמת־העולם הראשונה כאשר עבד־אל־עזיז אבן סעוד הצליח להשתלט על המחוזות השונים שהיו עד אז בשליטתה הנומינלית של האימפריה העות'מנית ולמעשה נוהלו על־ידי שליטים מקור־מיים. לאחר שהצליח לסלק ב־1924 את המלך חוסיין מ־מכה, וב־1925 את יורשו עלי מג'דה ומחג'אז כולו, הקים את הממלכה אשר ב־1932 כונתה על ידו „הממלכה הערבית הסעודית“. עלייתו של בית־סעוד לשלטון מתוך שפעת השלי־טים המקומיים שבחצי־האי ערב — שורשה עוד בתקופה

סעודיה ושכנותיה

בה קשר את גורלו בכת הדתית הוהאבית, אשר קמה באמצע המאה ה־18 בחבל נג'ד, והתפשטה זמנית על פני רובה של ערב עד שנוצחה על־ידי חיל־משלוח מצרי (1811—1818). כת קנאית זו הטיפה לשיבה אל מקורותיו הדתיים הקדומים והצ'רופים של האיסלאם, תוך מילוי נאמן של מצוות הדת כפי שהן נתונות בצורתן הפשטנית והטהורה בקוראן, ללא כל חידושים ופרושים מאוחרים. תנועה זו תבעה ממאמיניה דרך־חיים של סגפנות ופרישות, ושל הינזרות לא רק מהיין אלא אף מטבק. השותפות בין תנועה והאבית לוחמת זאת לבין בית־סעוד היא אשר איפשרה לו להתבסס ככוח מדיני ולהשתלט על עיקרו של חצי־האי ערב.

אופי המשטר

המשטר בממלכה הסעודית מבוסס על עקרונות הדת המוס־למית, כפי שהם מבוטאים על־ידי התנועה הקיצונית הוהאבית. מצבה הגיאוגרפי של הארץ והרכב אוכלוסיתה איפשרו למשטר העריץ של בית־סעוד להוסיף ולהתקיים. תנאים אלה וטיב השלטון מקיימים את נחשלותה של המדינה מבחינה חברתית, כלכלית ותרבותית. למדינה אין חוקה. חוקתה היא חוק האיסלאם, אשר אינו הולם צרכיה של מדינה מתקדמת. המלך הוא הממנה ומפטר את שרי המדינה, ממנה את מושלי המחוזות, קובע את יחסי־החוק, מחליט על התקציב וחלוקתו ומשמש כמפקד עליון של הכוחות המזוינים. המלך הוא גם הרשות השיפוטית העליונה. בית־המלוכה, אשר את מספר הגברים בו מעריכים ב־5000 עד 6000 איש, תופס עמדות בכל משרדי הממשלה, בצבא ובשלטון המחוזי. יש לציין כי למלך סעוד בלבד כ־40 אחים. בני בית־המלוכה נהנים מקצבות מוגזמות שאין כל ביקורת על אופן הוצאתן.

יחסי־חוק

בקשריה הבין־ערביים נמשכה סעודיה, לסירוגין, לכיוונים שונים. היריבות בין בית־סעוד לבין השור־שלת ההאשמית, אשר שורשה בהיאבקות בין ה־שתיים על השלטון בחצי־האי ערב בשנים שלאחר מלחמת־העולם הראשונה, הביאה בעבר להתקשרות בין סעודיה לבין מצרים. השלטון המהפכני שקם ב־1952 במצרים הביא שם לשינויים סוציאליים ומדיניים — ולאחר מכן למסע חתרנות בארצות ערב השכנות, אשר במרוצת הזמן גרם לזהות אינ־טרסים ולהתקרבות בין סעודיה לבין המדינות ה־האשמיות (עיראק וירדן). שליטי סעודיה החלו חוששים מפני התגברות כוחו של עבד־אנ־נאצר בעולם הערבי ומפני שאיפות ההתפשטות שלו. המשבר החריף ביחסי סעודיה עם מצרים פרץ בשנת 1957, לאחר שארה"ב פתחה במסעה במזרח־התיכון לקבלת דוקטרינת איזנהאואר, כמענה לח־דירה הסוביטית למצרים ולסוריה. סעודיה פרשה מהגוש המצרי־סורי אליו הצטרפה בסוף 1955, חיזקה את קשריה עם המדינות ההאשמיות ואימ־צה את דוקטרינת איזנהאואר, קשריו של סעוד עם המדינות ההאשמיות התחזקו לאחר הקמת

הכשרת פועלי תעשייה ע"י "ערמקו"

המלוכה. נוסף על כך, בשל סילוקו של פייצל מהגה השלטון הופסק תהליך הבראתו של המשק הסעודי ושוב חזר לשרור התוהו ורבוהו.

עם גבור הלחץ המצרי מן החוץ, בשלהי 1961, העוין לעצם המשך שלטונו של בית-סעוד, יצרו שני האחים חזית משותפת, שכן חשו בסכנה הנשקפת לעתידה של השושלת. קבוצת ה"אמירים החופשיים", אשר סמכה חליפות על פייצל ועל סעוד בתקוה להפוך את סעודיה למדינה מתקדמת ותחוקתית, יצאה לגולה ללבנון ומשם למצרים — והחלה תוקפת משם את שני האחים גם יחד.

תחת לחצו של מצב זה, הוחזר, איפוא, בתחילת 1962, פייצל לשלטון; שכן הלה מקובל בסעודיה ומחוצה לה כמתקדם שבין שני האחים. עם ההפיכה בתימן והסכנות החדשות שנשקפו לסעודיה כתוצאה מהתלקחות תהליך מהפכני בדרומה נתחזק מעמדו של פייצל עד כדי כך שרסן השלטון עבר לחלוטין לידי. המלך סעוד נמצא מזה כשנה בריפוי באירופה ורבים הסימנים כי שוב לא יטול לידי את השלטון המעשי בסעודיה.

את עיקר משענתו של המשטר הסעודי מהוים, כאמור, השבטים של חבל נג'ד שבמרכז חצי-האי ערב, המקיפים למעלה ממחצית אוכלוסייתה של סעודיה. שבטים נחשלים אלה מתיחסים אל בית-המלוכה כאל עצם מעצמם ובשרם ובהיותם שרויים ברמת התפתחות פרימיטיבית, אין להם כל מגע עם העולם החיצון וכל נטיה לחידושים. מאז ומתמיד קנה בית-סעוד את נאמנותם בעזרת הקצבות כספיות נדיבות ועלי-ידי הקשר שלו עם התנועה הדתית הוהאבית.

גורם נוסף הוא מעמד המיוחד של כוהני הדת המוסלמיים לסוגיהם בסעודיה, אשר אין בה חוקה וחוקים מודרניים חילוניים וכל החיים בה מתבססים על חוקת הקוראן ועל המשפט הדתי בלבד, בו משמשים רק בתי-הדין הדתיים כפוסקים. מעמדם של חוגים אלה חזק ביותר; הם שמרנים קיצוניים ומבין התומכים הנלהבים ביותר בבית-המלוכה, בידעם כי כל שינוי ומודרניזציה יפגעו ישירות במעמד-הבכורה שלהם במדינה.

מול יסודות שמרניים אלה עלו בשנות החמישים כוחות חדשים, בעיקר באיזור הנפט שבאל-חסא, אשר בחוף המזרחי. כאן

קע"מ. המהפכה בעיראק הביאה לנסיונות להחליק במשהו על חריפות היחסים עם מצרים, אך ללא הצלחה. קו ההת-קרב עם ירדן נמשך — ובאוגוסט 1962 אף נחתם הסכם טאיף, לשיתוף-פעולה בכל השטחים בין סעודיה לבין ירדן. קשרים אלה הודקו — במקביל עם הרעת היחסים עם מצרים — משפרץ משבר תימן.

ביחסי מזרח-מערב נמצאת סעודיה באופן ברור בתחום המערבי. הקשרים עם ארה"ב התהדקו בגלל האינטרס הכלכלי המשותף שבהפקת הנפט הסעודי. חברת "ערמקו", המפיקה את הנפט, היא למעשה המממנת בתמלוגיה את רוב תקציבה של סעודיה (למעלה מ-80% בו).

בעיות-פנים

אופי הבעיות הפנימיות העומדות בפני המשטר הסעודי נובע מן המבנה החברתי, מהשפעות החוץ ומן המאבק על השלטון בתוך המשפחה המלכותית. לאחר מותו של המלך עבד-אל-עזיז (ב-1953) עבר למעשה השלטון לידי שני בניו — סעוד הבכור ופייצל, הצעיר ממנו בשנתיים. כדי למנוע תחרות בין השניים, מונה סעוד ליורש-העצר עוד בימי אביו ואף שימש כראש-ממשלה; ואילו את פייצל מינה האב ליורש-העצר של סעוד, לכשימלוך, לשר-חוץ ולמשנה-למלך באיזור חג'אז. עם הכתרתו של סעוד למלך, הפך פייצל לראש-הממשלה. בכך החל מאבק בין שני האחים על השלטון המעשי. כל אחד מהם נסתייע בהיאבקות זו בחוגים שונים במשפחה המלכותית וכן בשבטים המשמשים עיקר משענתה של השושלת. עם כל משבר שהתעורר בשאלות החוץ או הפנים, היינו עדים להעברת סמכויות נרחבות מידי המלך לאחיו פייצל, ולאחר בוא ההר-געה חזינו מדי-פעם בתהליך של נישול פייצל מתפקידיו ומסמכויותיו. ב-1957 הצליח סעוד להרחיק את פייצל, כאשו הגלהו לריפוי בארה"ב, לאחר שהאשימו בסיוע לנסיון לרצחו. פייצל חזר לשלטון ב-1958, לאחר הסתבכותו של סעוד בפרשת הקשר לרצח נאצר. פייצל החל לפעול נמרצות לשיפור מצבה הכספי המעורער של סעודיה, שלמרות הכנסותיה העצומות מתמלוגי הנפט היחה נתונה במצב כספי חמור עקב בזבזנותם המופלגת של בני משפחת המלוכה. לשם כך נאלץ פייצל לכפות תכנית "צנע", אשר פגעה בהקצבות חצר-המלך, האמיר-רים והשבטים — ואף שיתקה במידה רבה את חיי המסחר.

המלך סעוד, שהחל לחוש כי השלטון המעשי נשמט מידי, הצליח לקנות לו תומכים בקרב השבטים, הממורמרים על כי ההקצבות הוקטנו, וכן קנה לו תמיכה בקרב ה"אמירים החופשיים" — קבוצת נסיכים, רובם מבין אחיו, שדגלה בהכנסת שינויים ברוח התקופה במשטר הסעודי. משאלתם היתה הקמת בית-מחוקקים וכן מתן הבטחות של-משל לנקיטת צעדים אחרים שיפתחו פתח לדמוקרטיזציה וקדמה. בדצמבר 1960 הצליח המלך סעוד להחזיר לידי את רסן השלטון ופייצל התפטר מראשות הממשלה — אשר עברה לידי המלך עצמו. יש לציין, כי גם במקרה זה, כבמקרים קודמים, היו חילופי היד המחזיקה ברסן השלטון בסעודיה מבוצעים בדרך של יציאת אחד משני האחים — ששניהם ידועי חולי — למסע ריפוי ונופש בחו"ל.

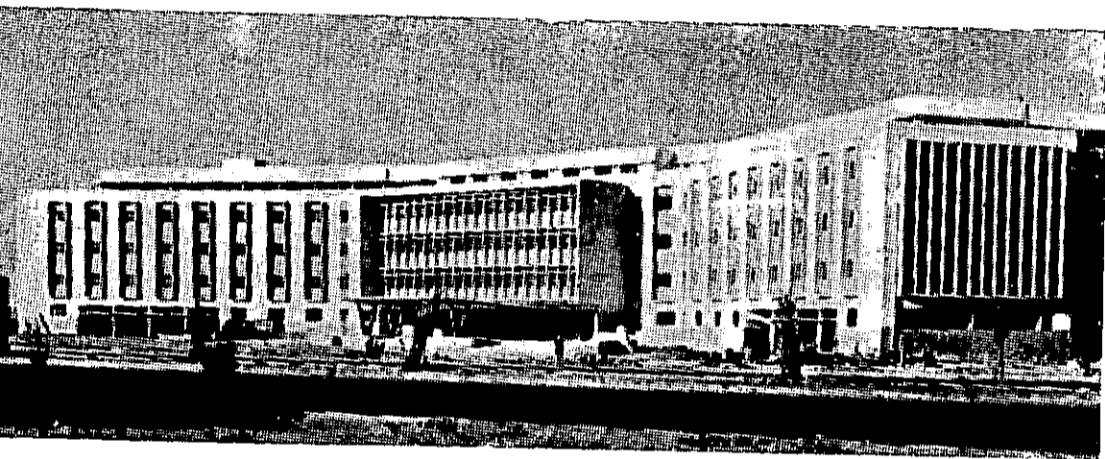
חוסר נכונותו של המלך סעוד לקיים הבטחותיו ל"אמירים החופשיים" הביא להחלשה מהירה של מחנה תומכיו במשפחת

שיא השיתוף בין שתי המדינות בא עם כינון הברית בינו. אך משבא המשבר ביחסי שתי המדינות, משנת 1958 ואילך, החלו האמריקאים שוב לשאת בנטל העיקרי של הדרכת הצבא הסעודי.

צבא זה, המונה כ-20,000 חיילים, מאורגן אמנם במסגרות חטיבתיות ויש לו גרעין של שריון, ארטילריה וכוח מוצנח; אך אינו נחשב לכוח צבאי חדיש, אף בהשוואה לצבאות ערב האחרים.

במלחמת-הקוממיות של ישראל שיגר צבא זה כוח קטן אשר נכלל במסגרת הצבא המצרי שפלש לא"י. חטיבה סעודית שהתה בדרומה של ירדן בתקופת ה"פיקוד המשותף", בשנים 1956-1957. כן שיגרו הסעודים, בשנת 1962, כוח בן למעלה מ-1000 חיילים לכוויית, במסגרת כוחות "הליגה-הערבית".

הסעודים עושים מאמצים ניכרים לחידוש צידו וחימושו של צבאם, בעיקר בלחץ המאורעות בתימן והם אף פנו בסוף 1962 אל צרפת בבקשה לספק להם נשק חדיש, כולל טנקים ומטוסים. בין היתר קיוו הסעודים גם לסיוע ירדני בעניני ההדרכה, כתוצאה מהסכם טאיף שנחתם באוגוסט 1962.

בנין מיניסטריון-ההגנה בריאד

רובו של כוח-האדם שבצבא הסדיר, וביחוד הקצונה, הם מבני חג'אז — אשר הנם מתקדמים יותר, ומוכשרים יותר למילוי תפקידים שונים בשרות הצבאי אשר להם אופי טכני במקצת, או המצריכים השכלה כלשהי. עם זאת, מהוים הם אלמנט שנאמנותו, מבחינת המשטר, מפוקפקת; יעידו על כך העריקות אל מצרים של קציני חיל-האוויר בשלהי 1962. על כן דאגה שושלת סעוד להבטיח עצמה על-ידי כך שקיים בצד הצבא-הסדיר הנ"ל גוף צבאי מקביל, הלא הוא "המשמר הלאומי" (המכונה גם "הצבא הלבן", בגלל הגלימות הלבנות הארוכות שהם לבוש חייליו; לאחרונה נמסר כי מתכונים להלבישו במדי חקי). בגודלו שוה גוף זה לצבא הסדיר, אולם הוא מצויד בעיקרו בנשק-קל. בחודשים האחרונים הוקצבו סכומים גדולים לשם הרחבתו וחידוש חימושו של כוח זה, שברובו מזוין היה בערב-רב של כלי-נשק מיושנים. מתפקידיו העיקריים הוא, כאמור, להוות "משקל-כנגד" בשעת-דחק, לצבא-

בשלהי אוגוסט 1963 נתפרסמו בעתונות הבריטית ידיעות מוסמכות על שתי תמורות רבות-ענין במערך-הכוחות הסעודי:

- משלחת-מומחים בריטית (לע"ע יעמוד בראשה קולונל) הוזמנה להיות המיעלת והמאמנת את ה"צבא הלבן" הסעודי;
- מעתה מתחיל צבא זה לקבל נשק חדיש ומשוכלל יותר — עד שיובא לרמה הטכנית של צבא בעל חימוש חדיש מן הסוג המקובל.

התפתחה שכבה חדשה של צעירים סעודיים אשר אומנו כפועלים תעשייתיים, כטכנאים, ואף כסגל מנהלי לתעשיית הנפט המתפתחת במהירות. באיזור זה רב גם מספר המומחים המערביים וכן יושבים שם רבים מבני ארצות-ערב האחרות, שהועסקו שם מחוסר כוח-אדם סעודי מספיק. קיומו של יסוד חדש זה מחולל בסעודיה רוחות חדשות ומגמות ידועות של מודרניזציה וקדמה. בשנים האחרונות קמו באיזור זה תנועות מתחרות הדוגלות ברפורמות ובשינוי המשטר. תנועות אלו דוכאו על-ידי השלטונות ביד ברזל.

איזור פרובלמטי הוא איזור חג'אז, במערבה של סעודיה. מאז ומתמיד היה זה החבל המבודד-פחות שבסעודיה, בגלל המוני עולי-הרגל המגיעים אליו ובשל היותו מרכז המסחר בסעודיה. איזור זה לא נמצא עד 1925 בשליטתו של בית-סעוד, ורוב יושביו אינם נודים. עם מעבר מרכז הכובד לריאד אשר בנג'ד, איבד האיזור את מעמדה-הכורה הקודם שלו. חוגי המסחר שבו שואפים לרפורמות אשר יביאו לפיתוח כלכלי ושגשוג עסקיהם. הסטודנטים, הלומדים בחו"ל (אין בסעודיה מוסדות להשכלה גבוהה) הנם ברובם המכריע מבני משפחת המלוכה, או מחוגי הבורגנות האמידה, ואין הם מהוים אלמנט מהפכני, שלא כבארצות ערב האחרות; אם כי חלק מהם דורש תיקונים הדרגיים וחושב את האמיר פייצל לדמות המסוגלת לבצעם. גם מיעוט מספרם של הסטודנטים הסעודיים גורע ממשקל תביעותיהם.

הצבא

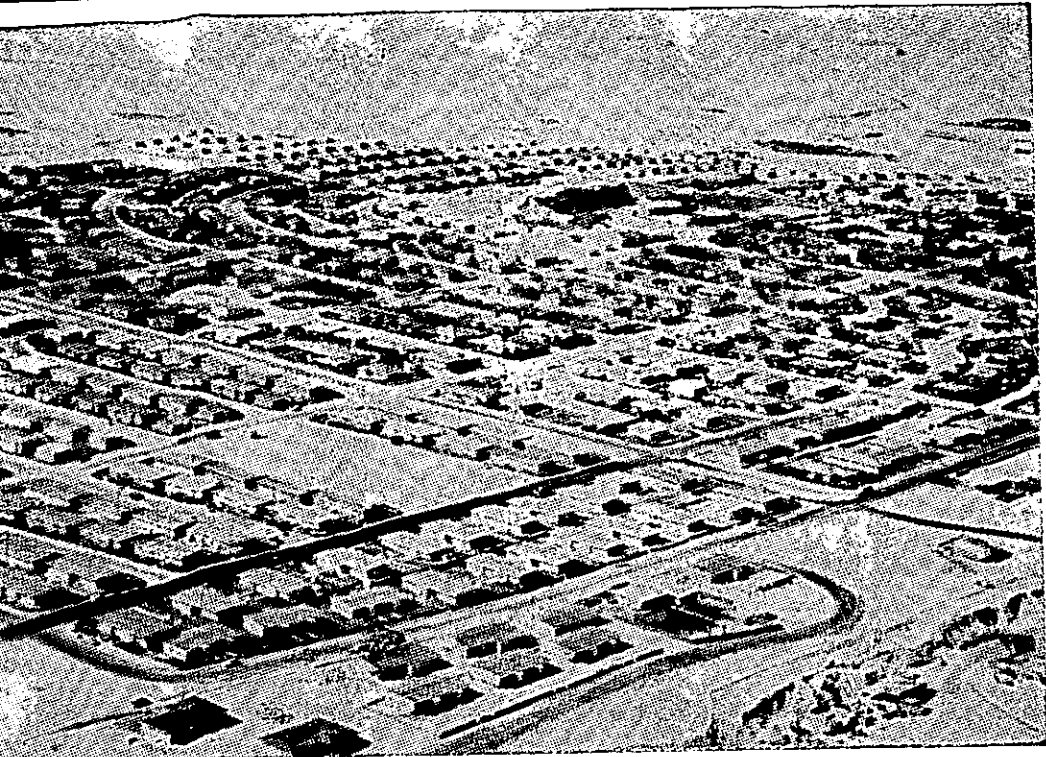
כבמדינות ערב האחרות, משמש גם בסעודיה הצבא כגורם-הכוח הקובע את גורלו של המשטר, לשבט או לחסד. צבאה הסדיר של סעודיה החל להתארגן עוד בראשית קיום הממלכה. התפתחותו הגדולה ביותר חלה לאחר תום מלחמת-העולם השנייה, עת גדלו ההכנסות מהנפט והוקצבו סכומים ניכרים לפיתוחו.

ב-1951 התחייבה ארה"ב בחוזה לעזור בארגון הצבא הסעודי.

לפי ידיעות בעתונות השביעית והצרפתית (מאביב 1963) עומדים לרשות ממשלתה של ערב-הסעודית חמישה סוגי-כוחות:

- הצבא הסדיר, שבמרותו של שר-ההגנה, "עיקר חייליו נתחילו מעריו וישוביו של דרום-מערב המדינה, המאוכלס יחסית יותר מאזורי הארץ האחרים". עצמתו המספרית של צבא זה — בן 10 ל-15 אלף איש. יש לו טנקים-קלים ונשק חדיש, מתוצרת בריטית בעיקר.
- ה"צבא הלבן", המתחיל מקרב בדוויי נג'ד הנאמנים למלך, ועשרים אלף אנשיו הם "גייסות שמירת-הסדר". כוח זה נתון למרותו הישירה של המלך, והוא מוחזק באמצעות תקציב מיוחד. בעיקר הוקם מאז נסינות-ההפיכה, והשביתה הגדולה של עובדי "ערמקו", שב-1954.
- משמר-המלך, שיש לו גם נשק-כבד, והוא מהוה חיל-המצב של ריאד הבירה ושומר על ארמון המלך.
- ה"משמר המיוחד", המחולל מבין תושבי ערים — נשקו דל ורוחו פגומה.
- חיל המתנדבים שהוקם זה לא-כבר ונועד להגנה על מרחב המדינה בפני איומיהם של המצרים. אין תימה כי מפרסמי ידיעות אלה מעידים: "ריבוי זה של יחידות וכוחות מקשה לקיים הגנה יעילה".

החל מ-1954 נטלו המצרים חלק חשוב באימון הכוחות הסעודיים ויעולם. קצינים וחיילים סעודיים רבים נשלחו למצרים להשתלמות, ובסעודיה עצמה שהתה משלחת צבאית מצרית.

מרכז "ערמקו" בדהראן

הסדיר. כן קיים משמר-ראש מלכותי גדול. שני גופים אלה מבוססים על בניהם של שבטים הידועים בנאמנותם. השרות הצבאי בהם מבטיח טובת-הנאה כספיות לשבטים אשר המש-טר רוצה ביקרם.

סכנות חדשות - ונטינות לפתרון

ההפיכה בתימן, ושיגורו של חיל-המשלוח המצרי לארץ זו, סיכנו את המשטר בסעודיה. הסכנה היתה טמונה כבר בעצם הזעזועים והתמורות שחלו בארץ כה שכנה, בעלת משטר אשר הדמיון בינו לבין זה שבסעודיה היה ניכר. אך נוסף על כך נתלוה למאורעות מסע תעמולתי רב עצמה, שהתנהל בעיקרו באמצעות שופרות התעמולה המפותחים של מצרים; ואילו במהלך התפתחותה של ההיאבקות בתימן — ובראש-וראשונה באזורים הסמוכים אל סעודיה — החמיר המצב משהחלו פעולות-הפצה מצריות על נקודות-ישוב שבחבל עסיר, הגובל בתימן. כן הצניחו המצרים משלוחי-נשק באזורי רים שונים בעסיר ובחג'אז, תוך קריאה לאוכלוסייה לפתוח בפעולות מרי נגד השלטון. בידודה של סעודיה הוגבר משעלו לשלטון בראשית 1963, משטרי ה"בעת" בסוריה ובעיראק.

ועדן, הנמצאות תחת חסותה של בריטניה). ב"גזרת-החזית" הפנים-ערבית עשתה סעודיה מאמצים רבים לשם הידוק היחסים עם עיראק — ודובר אף על חלוקת ה"איזור הנייטרלי" שביניהן. אך עם עליית משטר-ההפיכה של ה"בעת" לשלטון בעיראק, בפברואר 1963, התקדרו היחסים בין שתי המדינות כתוצאה מאי-רצונה של עיראק להיות קשורה במשטר שחותם הריאקציה טבוע עליו.

בתחום מדיניות-הפנים באו מינויו המחודש של האמיר פייצל לראש-ממשלה, בנובמבר 1962, וצאתו של המלך סעוד לחו"ל לצרכי ריפוי לבטא את התמורה אשר חלה בפועל בשלטון. צאתו של סעוד הריהי מבחינת ויתור, אם לא על הכתר-להלכה — הרי על השרביט-למעשה. חילופי-משמרות אלה נראו כנחוצים והכרחיים בעיקר כדי לבצר את הממלכה מבפנים ולהביא לידי תמיכה רבה יותר במשטר מצד גורמים השואפים לקדמה — אך גם על מנת לרכוש בחוץ, מצד כוחות שונים בעולם, יותר אהדה ותמיכה כדי להקנות לו כוח-עמידה רב יותר בפני הסכנות. שכן, פייצל נחשב למתקדם שבשני האחים. ואמנם הבטיח פייצל לבצע רפורמות בשטח המנהל ובתחום השיפוט; הוא אף הבטיח — בעתיד מאוחר-יותר — מתן חוקה למדינה. כן נעשו צעדים לביטולה של העבדות, תוך מתן פיצויים לבעלי העבדים; אף כי צעדים אלה עומדים עדיין רק בראשית ביצועם.

רפורמות חשובות נערכו בתחום התקציבי. כבר בתקציב של שנת 1962/63 רואים אנו שינויים ניכרים במגמה להבראתו. תקציב המדינה הוא 2.5 מיליארד ריאל (4.5 ריאל — 1 דולר). מתוכו הוקצבו 500 מיליון ריאל, כלומר כ-20% מכלל התקציב, לצרכי פיתוח — וזאת לעומת 400 מיליון ריאל בשנה הקודמת וסכומים קטנים בהרבה שבשנים שלפני-כן. כן הוגדלו לעומת שנת-הכספים הקודמת תקציב החינוך ב-31%, תקציב הבריאות ב-37% והתקציב לעניינים סוציאליים ב-156%. במקביל יש לציין את ירידת אחוזן בתקציב הכללי של ההקצבות לבית-המלוכה. במשך שנים רבות היה אוצר המדינה זהה עם אוצרו הפרטי של המלך; ועד לשנים האחרונות היוו הסכומים שהועדו למימון הוצאות בית-המלוכה כמחצית התקציב הכולל; עתה ירד חלקו ל-20% "בלבד".

גם לאחר שיפורים מוחשיים אלה, נמצאת סעודיה עדיין בראשית דרכה מבחינת תהליך הרפורמות; והגשמתו מתנהלת בעצלתיים.

במצב זה חיזקה סעודיה את קשריה עם ירדן, העומדת בפני איום דומה, וכן ביקשה ערובות לבטחונה מאת ממשלת ארה"ב. ארה"ב — אשר בתפקיד שהיא ממלאת בשלושת-רבעי השנה האחרונים בפרשת תימן-סעודיה יש משום כפילות — ערכה הפגנות-כוח אויריות משותפות עם חיל-האוויר הסעודי והודיעה כי תגן על סעודיה מפני תוקפנות חיצונית, אם כי לא עשתה דבר למנוע את ההתקפות האויריות של מצרים עליה.

לנוכח בידודה בעולם הערבי ערכה ממשלת סעודיה מסע מדיני להרחבת קשריה הבין-לאומיים ולביסוסם. היחסים עם צרפת, אשר נותקו בשעתו כתוצאה מ"מבצע סואץ", חודשו בספטמבר 1962, לאחר שבינתיים הוסדרה גם בעית אלג'יריה וכאמור, אף פנו הסעודים אל הצרפתים בבקשה לספק להם נשק חדיש. ביולי 1963 נחתם הסכם לשיתוף-פעולה טכני ותרבותי בין שתי המדינות.

יחסי סעודיה-בריטניה אשר נותקו על-ידי הסעודים עם "מבצע סואץ", לא חודשו בגלל הסכסוך העיקרי שהפריד במשך שנים בין השתיים — הריב על הבעלות על נוה-המדבר של בוריימי. סכסוך זה פרץ בראשיתו בין סעודיה לבין סולטנות מסקט ועומאן ונסיכות אבו דבי הנתונות לחסות בריטית ואשר לשתייהן היו טענות לבעלות-חלקית. הסכסוך נסב על שטח קטן שחשיבותו — בעתודות הנפט הרבות המצויות או המשוערות שבו. ריב זה אמנם לא יושב עד היום הזה, אך בלחץ המאורעות בתימן הסכימה סעודיה לפתוח בדיון לגופה של בעיה זו לאחר שיוקמו יחסים דיפלומטיים תקינים בינה לבין בריטניה — ולא כתנאי לחידושם של יחסים אלה. אכן, בינואר 1963 חודשו היחסים. הדבר "מקצר את החזית" הדיפלומטית בה עומדת סעודיה, מקל על מצבה במוסדות-אוי"מ אחדים וגם עשוי לאפשר לה למצוא "לשון משותפת" עם בריטניה במצבים הצפויים אולי לשתיהן עקב נסיונות מצריים לחתירה והתפשטות-בפועל מבסיסם החדש בתימן לעבר צפון וצפון-מזרח (לתוך סעודיה) ולעבר דרום ודרום-מזרח (כלפי הפדרציה החדשה של דרום-ערב

נראה כי השלטון הסעודי, בהנהגתו של פייצל, החליט ללכת בדרך של רפורמות הדרגיות, בתחומים הפיסקליים והמנהליים. אין כל סימנים לכך כי עומדים להנהיג בקרוב גם רפורמות אשר מלבד שיפור מצבה של האוכלוסיה — בעיקר בתחום הכלכלי — יביאו גם לידי הענקת זכויות אזרחיות-מדיניות לתושבים.

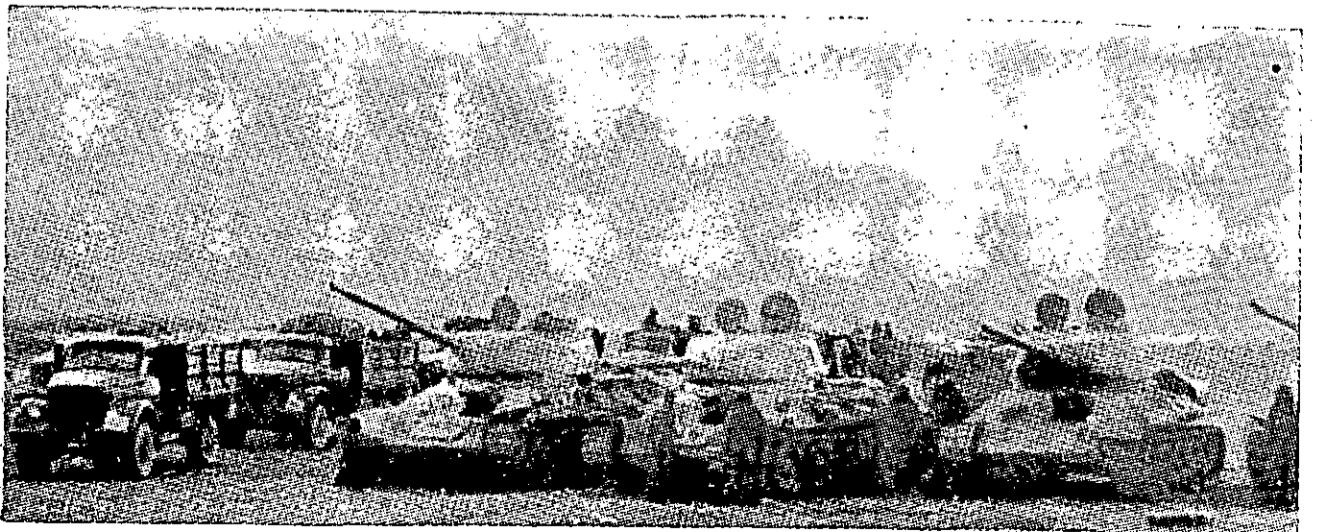
✱

במידה שניתן לעמוד על המתרחש והמתהווה לאחרונה בסעודיה, הרושם הוא כי טרם הבשילו שם כנראה תנאים שיביאו כבר עתה לסילוק המשטר המלוכני — על-כל-פנים, במידה שמדובר בכך ללא התערבות מבחוץ. אם כי יתכנו מעשי-מרי ומהומות מקומיות, הרי אין עדיין להבחין בכל כוח חברתי פנימי, בעל עצמה מספקת, שיהיה מסוגל למלא את החלל העתיד להינצר עם מיגורו של המשטר.

המשטר הסעודי עומד בפני דילמה. מצד אחד מופעל עליו לחץ חיצוני רב, ביחוד מצד המערב, התובע רפורמות, מעבר מהיר לדמוקרטיה ולמודרניזציה כללית, והרואה בכך את הדרך הבטוחה אשר תאפשר למדינה זו לעמוד בפני סכנות חיצונית ופנימיות.

מצד שני, ברור לשליטים כי מעבר מהיר משלטון העריצות של בית-סעוד, אף למונרכיה קונסטיטוציונית, הרי בתנאיה המפגרים של סעודיה פרושו קודם-כל פתיחת השערים בפני פעולתם של גורמים העוינים את המשטר — וביחוד האלמנטים הנתמכים על-ידי קהיר; ואזי מופיעה ממילא הסכנה של מיגור השלטון הקיים ויתכן אף סכנה לקיומה העצמאי של סעודיה (שהרי לאחרונה העלו שלטונות תימן הרפובליקנית את הקריאה לסילוקו של משטר בית-סעוד ולהקמת פדרציה של חצי-האי ערב, דבר שהתגשמותו פרושה — הגמוניה מצרית ודאית על גוף מעין-זה).

„מלחמת-תימן“ — הריהי מלחמה של ניגודים, ממש-קוטביים, בין הצדדים-המתנגשים; ולא כל כך מבחינת טיבם החברתי והמדיני — כאשר באופים הצבאי, תכונות ציודם ואורחות לחימתם. על-כן מציגה מלחמה מוזרה זו ש-אלה מענינת: היכולים בכלל כוחות כה „קוטביים“, וכמעט חסרי „מכנה משותף“, להכריע זה את זה? מכל מקום, להתמודדות זו מלאו כבר שלוש-רבעי-שנה מבלי ששאלה זו זכתה למענה. יחידות מצריות המוצאות מתימן — מוחלפות; יריבי המצרים מתחל-פיח אולי אף הם בהרכבם (יש אומרים כי קיימת מעין „בורסה“ למקח-ומכר ב„נאמור-תם“ הפעילה של שבטים מסוימים); אך „ההצגה נמשכת“, על כל מחירה לתושבי תימן. מקצת מהניגודים שהוזכרו — משתק-פים מתוך התמונות שבעמוד זה. קצינים מצריים, על ציודם ואימונם הסובייטיים — הם המדריכים את „צבא הרפובליקה התימנית“, המתעתד, לפי הצהרותיו של מרשל סלאל, לכבוש את חצי-האי ערב כולו. ממילא רבה הסתירה בין ציודו של „מוצר-קע“ — כזה — לבין רובהו, חגורת-כדוריו ולבושו המסורתי הדל של איש-הרים תימני. ריכוזיהם-פיזוריהם של כאלה — ובנוף הנרמז בתמונה זו — לא תמיד יקל למחוץ אותם. אפילו על-ידי כוח מרוכז-מאוד וכבד-חימוש. זאת הוכיח, בסוף חורף 1963, סיכומה של „מתקפת-מעריב“, שבספר הדרום-מזרחי של תימן, בה הופעלו כ-24 אלף אנשי-צבא מצריים ומערכת כוחות-משוריינים.

„הדים“

מיסע תימן